

۵. «وَبِالْإِسْنَادِ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَعْفَرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ ع «۵» يَقُولُ
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِي الْجَمَاعَةِ بَلَا رَفَثٍ»^۱

رفت: دشنام

۶. «مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ فِي آخِرِ السَّرَائِرِ نَقَلَ مِنْ رِوَايَةِ أَبِي الْقَاسِمِ بْنِ قُلوَيْهِ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ
قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ فَقُلْتُ لَهُ أَوْصِنِي فَقَالَ أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَإِيَّاكَ وَالْمِزَاحَ فَإِنَّهُ
يُذْهِبُ هَيْبَةَ الرَّجُلِ وَمَاءَ وَجْهِهِ الْحَدِيثُ»^۲

۷. «مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَمْرٍو وَآنَسِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً عَنْ جَعْفَرِ
بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ ع فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ ص لِعَلِيِّ ع قَالَ: يَا عَلِيُّ لَا تَمْزُحَ فَيَذْهَبَ بِهَاؤُكَ وَلَا تَكْذِبْ
فَيَذْهَبَ نُورُكَ»^۳

ما می گوئیم: مرحوم مجلسی این روایت را حمل بر کثرت مزاح کرده است.

۸. «مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي
عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الْقَهْمَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ»^۴

۹. «وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ خَالِدِ بْنِ
طَهْمَانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: إِذَا قَهَمْتَهُ فَقُلْ حِينَ تَفْرُغُ اللَّهُمَّ لَا تَمْتَنِي»^۵
مقت: دشمنی / تمقت: دشمن گرفت، نفرت پیدا کرد.

۱۰. «وَعَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ حَرَبِزٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: كَثْرَةُ الضَّحِكِ
تُمِيتُ الْقَلْبَ وَقَالَ كَثْرَةُ الضَّحِكِ تُمِيتُ الدِّينَ كَمَا يَمِيتُ الْمَاءُ الْمَلْحَ»^۶
يُمِيت: حل می کند. ذوب می کند.

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان، ص ۱۱۴.

۴. همان، ص ۱۱۴.

۵. همان، ص ۱۱۴.

۶. همان، ص ۱۱۶.

۱۱. «وَعَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي خَلْفٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع أَنَّهُ قَالَ فِي وَصِيَّةٍ لَهُ لِبَعْضِ وُلْدِهِ أَوْ قَالَ: قَالَ أَبِي لِبَعْضِ وُلْدِهِ إِيَّاكَ وَالْمِرَاحَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِنُورِ إِيْمَانِكَ وَيَسْتَحْفِ بِمُرُوءَتِكَ.»^۱

۱۲. «وَعَنْهُمْ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع إِيَّاكَ وَالْمِرَاحَ فَإِنَّهُ يَجْرُ السَّخِيمَةَ وَيُورِثُ الضَّعِيفَةَ وَهُوَ السَّبُّ الْأَصْغَرُ.»^۲
سخيمه: كينه، پليدى / ضعيفه: كينه

۱۳. «وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ السُّدِّيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا تُمَارِحَ فَيَجْتَرَأَ عَلَيْكَ.»^۳

۱۴. «أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيُّ فِي الْمَحَاسِنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ ع يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِي الْجَمَاعَةِ بَلَا رَفَثٍ الْمُتَوَحِّدَ بِالْفِكْرَةِ (الْمُتَخَلِّيَ بِالْعِبْرَةِ) الْمُتَبَاهِيَ بِالصَّلَاةِ.»^۴
المتباهي بالصلوة: به نماز خود فخر کند، يعنى افتخارش نمازش باشد.

۱۵. «مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فِي كِتَابِ الْإِخْوَانِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الرُّضَّاعِ قَالَ: مَنْ خَرَجَ فِي حَاجَةٍ وَمَسَحَ وَجْهَهُ بِمَاءِ الْوَرْدِ لَمْ يَرْهَقْ وَجْهَهُ قَتْرٌ وَلَا ذَلَّةٌ وَمَنْ شَرِبَ مِنْ سُورِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ يُرِيدُ بِهِ التَّوَاضُعَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ الْبَتَّةَ وَمَنْ تَبَسَّمَ فِي وَجْهِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً وَمَنْ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً لَمْ يُعَذِّبْهُ.»^۵
قتر: فقر؛ تنگدستی، كدورت.

يرهق: پوشاندن، گرد چيزی نشستن (آيه شريفه: «لَا يَرْهَقُ وَجُوهَهُمْ قَتْرٌ وَلَا ذَلَّةٌ» صورت آنها را كدورت و ذلت فرا نمی گيرد.)

۱. همان، ص ۱۱۷.

۲. همان.

۳. همان، ص ۱۱۸.

۴. همان، ص ۱۱۹.

۵. همان، ص ۱۲۰.

۱۶. «وَعَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: تَبَسُّمُ الْمُؤْمِنِ فِي وَجْهِ أَخِيهِ حَسَنَةٌ وَصَرْفُهُ الْقَدَى عَنْهُ

حَسَنَةٌ وَمَا عَبْدُ اللَّهِ (بِمِثْلِ) إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِ.»^۱

قدی: کدورت (صرف القدی: دور کردن کدورت)

۱۷. «وَعَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: مَنْ أَخَذَ مِنْ وَجْهِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ قَدَاةً كُتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَمَنْ تَبَسَّمَ

فِي وَجْهِ أَخِيهِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَةٌ.»^۲

قَدَاةٌ: خاشاک (کسی که از چشم برادر مومن برگیرد)

ما می گوئیم:

۱. آنچه درباره توهین در نکته ۲ گفتیم، درباره استهزاء هم مطرح است به این معنی که گاه فعلی بدون قصد استهزاء هم استهزاء به شمار می آید (مثل اینکه کسی کاریکاتور پیامبر را بکشد) ولی گاه برای اینکه چیزی را استهزاء به شمار آوریم لازم است که گوینده قصد آن را داشته باشد، کما اینکه مسخره کردن با توجه به مخاطب و عرف فرق می کند و به همین جهت ممکن است در برخی از مجامع کاریکاتور به عنوان مسخره کردن تلقی شود و برخی از عرف ها چنین نباشد.

۲. ظاهراً قصد استهزاء و مسخره کردن با نوعی دشمنی همراه است و لذا اگر کسی دلسوزانه سخن بگوید و یا کلامش از کینه عاری باشد (در صورتی که فعل از نوعی باشد که در آن، استهزاء فعل قصدی است)، سخن او مزاح تلقی شده و استهزاء نمی باشد و همین نکته فارق اصل مزاح با استهزاء و مسخره کردن است.

به عبارت دیگر مزاح آن دسته از شوخی هایی است که اولاً از مواردی نیست که بدون قصد استهزاء هم مسخره کردن به شمار آید و ثانیاً همراه با دشمنی و کینه (که باعث ضمیمه شدن فحش می شود) نیست، و به همین جهت می توان گفت فحش ها هم اگر همراه با کینه توزی و دشمنی و تحقیر باشد مورد بحث ما است.

۱. همان.

۲. همان.

نکته ۴:

آنچه خواندیم درباره استهزاء و مسخره کردن مومنین بود.

اما درباره استهزاء دین و احکام دین و مقدسات دینی (پیامبران و اولیاء خدا) ادله دیگری وجود دارد که به آنها تمسک شده است.

مرحوم بجنوردی^۱ در این باره به اجماع تمسک کرده و ظاهراً حرمت استخفاف این امور را از ضروریات دین بر شمرده است. صاحب عناوین^۲ در این باره به آیه شریفه «وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ»^۳ تمسک کرد و به سبب اینکه امر به شی مقتضی نهی از ضد عام است، ترک تعظیم شعائر الله را مخالف تقوی بر می شمارد، هم چنین مرحوم بجنوردی این حکم را از زمره مستقلات عقلیه نیز بر می شمارد.

۱. القواعد الفقهیه، ج ۵، س ۲۹۶.

۲. العناوین، ج ۱، ص ۵۶۰.

۳. حج/۳۲.

